

Більш того, сучасні правові реалії нормативно-правового характеру, що спрямовані на видозміну змісту довічного позбавлення волі та відображені у сучасних проектах законів, не тільки ускладнюють вирішення проблем безпеки персоналу колоній та інших осіб, задіяних до процесу виконання даного покарання, але й в цілому безпеки суспільства та держави.

Свірін М.О., головний науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Коцюбинська Ю.М., науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС України

ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ЛЕГАЛІЗАЦІЮ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Особливістю легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України), є здійснення тінювих фінансових операцій, завуальованих під легітимні, які в більшості своїй вчиняються з використанням підприємств та організацій, що мають статус юридичних осіб.

Відповідно до КК України суб'єктами вчинення злочинів, є фізичні особи, що являється одним із постулатів вітчизняної кримінально-правової доктрини. Однак, питання щодо доцільності визнання суб'єктом злочину юридичних осіб протягом тривалого часу активно обговорюється в юридичній літературі і залишається дискусійним. З новою силою ця дискусія продовжилась після доповнення КК України Розділом XIV-I «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Більшість науковців вважають запровадження відповідальності юридичних осіб в межах кримінального законодавства України поспішним і необгрунтованим, а також таким, що суперечить принципам кримінального права України.

Прихильники протилежної точки зору навпаки вважають, що вчинок особи (як фізичної, так і юридичної) є єдиною формою, в якій воля може знайти свій об'єктивний вираз. Зазначається, що проблема розподілу тягаря кримінальної відповідальності юридичних та фізичних осіб, згідно з принципом індивідуалізації покарання носить лише технічний характер.

На нашу думку, не з усіма авторами, які критикують ці законодавчі новели, можна погодитися беззаперечно. Так, вбачається некоректним вести мову про кримінальну відповідальність юридичної особи. Законодавець не використовує термін «кримінальна відповідальність» по відношенню до юридичних осіб і в Законі йде мова про заходи кримінально-правового характеру щодо таких осіб.

З огляду на євроінтеграційний курс нашої держави, прагнення дотримуватися Сорока Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і стати учасницею Палермської Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000

р., визначення критеріїв притягнення до відповідальності юридичних осіб і подальше їх застосування є очевидним. Так, у ряді країн світу, зокрема у США та Англії кримінальна відповідальність юридичних осіб існує вже протягом декількох десятиліть. Водночас, у деяких країнах (ФРН, Швеції, Італії тощо) встановлена так звана «квазікримінальна» (адміністративно-кримінальна) відповідальність, характерною ознакою якої є те, що юридичні особи не є суб'єктами злочину, але у ряді випадків, до них можуть застосовуватися кримінальні санкції. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб в Україні в цілому співпадають з зазначеним підходом, проте вони ще не адаптовані до вітчизняного і, в першу чергу кримінального закону.

Розділ, яким доповнено КК України, містить дев'ять статей (96³ - 96¹¹), що встановлюють підстави, види та порядок застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Зокрема, відповідно до ст. 96-3 КК підставою для застосування до юридичної особи заходів кримінально- правового характеру є вчинення її уповноваженою особою злочину, передбаченого ст. 209 КК. До юридичних осіб судом можуть бути застосовані заходи кримінально-правового

характеру, що передбачені у ст. 96-6 КК: штраф; конфіскація майна; ліквідація.

Зазначені новели законодавства знайшли своє закріплення не лише в КК. Так, Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 №1702-УІІ передбачено, що його дія поширюється на громадян України, іноземців та осіб без громадянства, фізичних осіб - підприємців, а також **на юридичних осіб**, що забезпечують проведення фінансових операцій (ч. 1 ст. 2). Відповідно до ч. 2 ст. 24 цього Закону **юридичні особи**, які здійснювали фінансові операції з легалізації, або фінансували тероризм, можуть бути ліквідовані за рішенням суду. Проте, це положення протирічать ст. 96-9 КК, якою не передбачено ліквідацію юридичної особи за вчинення її уповноваженою особою злочину, передбаченого ст. 209 КК, що, на нашу думку, можна пояснити відсутністю на сьогодні практики застосування цих норм. І справа тут звичайно не в тому, що в державі не має причетних до протиправної діяльності юридичних осіб. Такі організації існують і більш того, як свідчить міжнародна практика, нерідко створюються саме для здійснення кримінальних правопорушень, зокрема таких, як легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування терористичної діяльності, найманство тощо.

Аналіз цих нововведень до КК України, дозволяє зазначити наступне:

1. Заходи кримінально-правового характеру до юридичної особи у випадку вчинення її уповноваженою особою злочину, зокрема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, що передбачені КК України в цілому відповідають світовій практиці щодо відповідальності юридичних осіб. Водночас, у міжнародно-правових актах, на виконання яких в Україні введені зазначені норми, не має прямої вказівки на те, що відповідальність юридичних осіб має бути лише в кримінально-правовому полі. Це в свою чергу не виключає і встановлення відповідної адміністративної, фінансової тощо відповідальності.

2. Зазначені новели у законодавстві не в повній мірі відповідають принципам теорії та практики вітчизняного

кримінального права, але й не дають підстав для висновку про те, що в Україні запроваджена кримінальна відповідальність юридичних осіб, як про це заявляють окремі автори. Такий висновок виглядає аргументованим з наступних причин:

- КК України не визначає юридичні особи суб'єктом злочинів (ст. 18 КК);

- у статтях розділу XIV-1 КК мова йде про вчинення злочину уповноваженими особами юридичної особи від імені та в її інтересах.

3. В той же час, механізм застосування таких заходів до юридичних осіб на сьогодні відсутній, не всі положення, що викладені у Розділі XIV-1 КК є коректними щодо ряду інших норм КК та потребують вдосконалення, зокрема:

- законодавцем не визначено стадію кримінального провадження, на якій до юридичної особи можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру. Вбачається, що цим моментом має бути вирок суду, що вступив в законну силу стосовно уповноваженої особи, яка вчинила злочин від імені чи в інтересах юридичної особи;

- більш чіткого розмежування потребує положення, щодо інтересів учасників юридичної особи та особи, яка діє від її імені, вчиняючи злочин (ст. 96-3 КК). З метою досягнення цілей індивідуалізації покарання доцільно передбачити додаткові критерії, які дозволять стверджувати, що уповноважена особа діяла в інтересах юридичної особи, а не з метою втілення власних корисливих цілей. Також, мають бути максимально забезпечені законні права і інтереси інших, причетних до юридичної особи, осіб (персонал, тримачі акцій тощо), які не мають відношення до вчинення злочину уповноваженою особою.

- необхідно передбачити критерії, якими має керуватися суд при застосуванні до юридичної особи штрафу і визначенні при цьому її матеріального стану (ст. 96-7 КК).

Авторами здійснено спробу наголосити на найбільш очевидних проблемах у регламентації кримінально-правових заходів щодо юридичних осіб. Проте наукова дискусія з цього приводу ще довго триватиме в Україні, що створює широке поле для подальших наукових досліджень у галузі кримінального права, вивчення та імплементації відповідного законодавства зарубіжних країн.